

המכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין

המרכז למורשת המודיעין

תחום "ההתפתחות הפוליטית" כאמצעי לשיפור המחקר המודיעיני האסטרטגי

מייקל לנדון-מאריי

המאמר "Putting a Little More "Time" into Strategic Intelligence Analysis" נכתב ע"י Michael Landon-Murray¹ ופורסם בכתב העת "International Journal of Intelligence and CounterIntelligence" בספטמבר 2017. המאמר נשען על כתיבה מרובה בתחומי המודיעין האסטרטגי ומציע גישה לשיפור תוצרי המודיעין האסטרטגי, באמצעות למידה ממתודולוגיות קיימות בתחומי מדע המדינה. עם זאת, המאמר אינו מציג דוגמאות ממשיות לתוצרים איכותיים בתחומי המחקר האקדמיים המעידים על מחקר איכותי יותר או תחזיות מדויקות יותר שגובשו במסגרתו, ולכן הדיון – על אף היותו מעמיק וחשוב – נותר ברובד התיאורטי.

האתגרים הניצבים בפני המחקר האסטרטגי

בפני המחקר האסטרטגי ניצבים שורה של אתגרים, אשר חלקם נובעים מ**משימות המודיעין האסטרטגי ומדרישות מקבל ההחלטות**, ואחרים נובעים מ**מגבלות מתודולוגיה והגישות המחקריות הקיימות, ומכשלים והטיות שונים** העלולים לפגוע במחקר.

חוקרי המודיעין האסטרטגי מאותגרים באופן המשמעותי ביותר ע"י דרג מקבלי ההחלטות, המצפים שהמודיעין יאתר שינויים משמעותיים בקהילה הבינלאומית בטרם התרחשותם, כדי שניתן יהיה להגיב אליהם בזמן. מרק לוונטל (Mark Lowenthal) טען כי בהינתן המציאות הנוכחית והמתודולוגיה הקיימת, טווח זמן של שלוש שנים הוא הטווח המקסימלי שבו חוקרים יכולים לעסוק ולהגיע לתובנות משמעותיות.

לצד זאת, טוען הכותב כי לרוב חוקרי המודיעין האסטרטגי מציגים מומחיות תוכן, ובשל כך עלולים להיות נתונים תחת "פרדוקס המומחיות" (Paradox of Expertise). כשל זה עלול לגרום לחוקרים בעלי מומחיות ייחודית, להניח שמגמות מוכרות יימשכו באותו הכיוון, ובשל כך, מומחיות זו דווקא תקשה עליהם בזיהוי שינויים. הכותב טוען כי החוקרים, שעסקו בתקופת המהפכה באיראן במחקר מודיעיני-אסטרטגי "סבלו" מכשל זה, ובשל כך, כשלו בזיהוי המפכה (לצד מחסור במידע הרלוונטי לסוגיה זו).

¹ עוזר פרופסור בבית-הספר ליחסי ציבור באוניברסיטת קולורדו. את הדוקטורט שלו ביצע בניהול מדיניות ציבורית באוניברסיטת ניו-יורק שם הוא התמקד בביקוח מודיעיני ובחינוך בתחומי המודיעין.

גישות קיימות למחקר האסטרטגי ומגבלותיהן

הכותב מתבסס על מחקרים רבים הדנים במגבלות הגישות הנוכחיות למחקר המודיעיני האסטרטגי, כשרבים מהם טוענים שנדרשות גישות מתקדמות יותר לגיבוש הערכות ותחזיות אסטרטגיות, וכן סבורים שתחום זה דורש תשומת לב מצד העוסקים בתחומי מדעי החברה.

כך למשל, ריצ'רד בטס (Richard K. Betts), טוען כי עדיין לא נמצאה תיאוריה מבוססת ומשכנעת לחיזוי חריגות משגרה. באופן דומה, פטריק וולש (Patrick F. Walsh) סבור שהספרות הקיימת אינה מציעה תשובה בנוגע לשאלה אילו שיטות מחקר איכותניות ממדעי החברה יכולות לשפר באופן המשמעותי ביותר את תוקף ואמינות ההערכות. בואמן מילר (Bowman H. Miller), טוען כי חוקרי המודיעין בארה"ב נדרשים לבסיס טוב יותר במתודולוגיות לצרכי חיזוי, יישום של תיאוריות ומודלים, וגישה מדעית לבחינת המידע והנחות היסוד. דויד מולר (David G. Muller) סבור כי המודיעין העוסק בגיבוש תחזיות הוא בעל אמינות נמוכה, וניצב בפני אתגרים רבים, ובשל כך, הערך המוסף שלו לגורמי תכנון ואסטרטגיה מצומצם.

הכותב עצמו מזכיר את חשיבות יישום המחקר האתנוגרפי לטובת מחקר מודיעיני.² לשיטתו, אימוץ תחום מחקר זה יסייע בהבנה של מורכבויות ודקויות, והבדלים בין תרבויות ומערכות חברתיות שונות, אשר בתורן יתרמו להבנה של התנהגויות ואינטרסים.

בהתייחסו לשיטות המשמשות כיום את קהילת המודיעין האמריקנית, הזכיר הכותב את תוצר ה-Global Trends של המועצה הלאומית למודיעין (National Intelligence Council, NIC) המפורסם אחת למספר שנים ומספק תחזיות לטווח הרחוק (לטווח של 15-20 שנים). במסגרת גיבוש תוצר זה, מציין הכותב שימוש בשיטת דלפי – שיטה של היעזרות בהמונים לצורך יצירת תחזיות, אשר במסגרתה נשלחים שאלונים לקבוצת מומחים. מבקרי תוצר זה טוענים כי הוא נוטה לסמן תוצאות בודדות (במקום להציע הערכות הסתברותיות למשל), כי הוא אינו "שקוף" לגבי המומחים המשתתפים בתוצר, וכי הוא מבטא ייצוג של הדעות המקובלות, ההעדפות וההערכות של המסד האינטלקטואלי האמריקני והאירופי. לעומת זאת, ראש המועצה הלאומית למודיעין לשעבר, תומאס פינגאר (Thomas Fingar) שהתייחס בעבר ליתרונותיו של תוצר, ושל המחקר האסטרטגי בכלל, ציין כי אלה תורמים להבנת ההתרחשויות הנוכחיות, לעידוד הדיאלוג האסטרטגי ולזיהוי מגמות מרכזיות שישפיעו על פעולות יחידים, חברות, מדינות והמערכת הבינלאומית בעתיד.

כלי אחר הנמצא בשימוש קהילת המודיעין הוא שיטות המחקר המובנות (SATs),³ אשר חלקן תורמות למחקר האסטרטגי, אך מידת תרומתן והיקף השימוש בהן בפועל לא ברורים.

² המחקר האתנוגרפי הוא מחקר שצמח מתחום האנתרופולגיה. זוהי שיטת מחקר איכותנית במחקר של אמונות, אינטראקציות חברתיות והתנהגויות על פני ציר הזמן. שיטה זו משמשת בעיקר בתיאור תרבויות ובחקר תופעות מסוימות, ופחות לבחינת תזות.

השפעת עידן הביג דאטה על המחקר האסטרטגי

עידן הביג דאטה מאפשר לגופי המודיעין, ולמחקר המודיעיני האסטרטגי בפרט, הזדמנויות חדשות. הכותב מזכיר את מחקרו של קווין לימ (Kevjn Lim) הודן במאמרו בפוטנציאל השימוש בכלי ביג דאטה במחקר האסטרטגי, לצורך זיהוי מגמות והתפתחויות ארוכות טווח, לבניית תזות ולהפרכתן.⁴ לעומת הפוטנציאל שמזהה לימ, מרק לוונטל (Mark Lowental) טען כי סביר שכלי ביג דאטה לא יספקו תשובות לשאלות המטרידות את מקבלי ההחלטות ביותר – שהן נוגעות לכוונות.

למידה מתחום "ההתפתחות הפוליטית"

התפקיד שמדעי החברה עשויים למלא בחינוך בהכשרות ובתמיכה במחקר המודיעיני, הוצג ע"י חוקרים מובילים, בהם: שרמן קנט (Sherman Kent), וושינגטון פלאט (Washington Platt), פיטר דורונדו (Peter J. Dorondo), ריצ'רד הויר (Richard J. Heuer), סטפן מארין (Stephen Marrin), מייקל קוליר (Michael W. Collier). החוקרים הנ"ל דנו ברלוונטיות מודלים ושיטות ממדע החברה, בדגש על תחום מדע המדינה.

חלק מהחוקרים הדנים בשימוש מוגבל בשיטות ממדעי החברה במחקר המודיעיני האסטרטגי ובהיעדר היכרות עם שיטות ומודלים שהתחום מציע, סבורים כי הבעיה נעוצה **בהכשרות המודיעיניות**. כך, מנהלים בגופי המודיעין מניחים שכוח האדם בארגוניהם, בין אם חדש או ותיק, מביא עימו את המומחיות הנדרשת לצורך ביצוע התפקיד, אך בפועל אינו מקבל הכשרה בתחום מדעי החברה.

במאמרו, **הכותב מתמקד בפוטנציאל הלמידה של המחקר המודיעיני האסטרטגי מתחום ה-Political Development** (מעטה יוזכר כתחום "ההתפתחות הפוליטית"). מדובר בתת-תחום של מדע המדינה, המתמקד באופן שבו שחקנים חברתיים ופוליטיים ומגזרים שונים מקיימים ביניהם אינטראקציות שונות על פני ציר הזמן, וכן באופן שבו אינטראקציות אלה משפיעות על מדיניות, תנועות חברתיות וציבוריות וכו'.

הכותב טוען כי תחום זה, יותר מתחומים אחרים במדע המדינה, עוסק בטווחי זמן ארוכים ומתחשב בהקשר הרחב; וכן בעל מימד השוואתי ובינלאומי. לאור זאת, הוא סבור כי הסתייעות בתחום זה בתחומי המחקר המודיעיני האסטרטגי **תסייע בפיתוח חשיבה מורכבת ואינטגרטיבית, תספק מסגרות חדשות למחקר, לאיתור חריגות משגרה ולבחינת השלכותיהן**. כך למעשה, טוען הכותב כי תחום "ההתפתחות הפוליטית" יתרום לדיוק הערכות המודיעין ויאפשר לעצב את התזות המודיעיניות באופן קפדני ומדויק יותר.

³ מתודולוגיות המעודדות חשיבה מובנית ומסייעות בארגון הידע הקיים על אודות סוגיה מודיעינית.

⁴ Kevjn Lim, "Big Data and Strategic Intelligence," *Intelligence and National Security*, Vol. 31, No. 4, 2016, pp. 619–635.

כותב המאמר טוען כי הסוגיות בהן תחום "ההתפתחות הפוליטית" מתמקד יסייעו בהתמודדות עם האתגרים המתודולוגיים של המחקר המודיעיני האסטרטגי:

- **תהליכים ארוכי טווח והיכרות היסטורית** – המחקר המודיעיני האסטרטגי מתמקד בהתרחשויות האחרונות, בפרקי זמן קצרים, על-חשבון היכרות היסטורית עם מושא המחקר ועיסוק בפרקי זמן ארוכים. בשל כך, עלולים החוקרים לפספס דינמיקות רחבות יותר ותהליכים ארוכי טווח. כך למשל, אדם ג'ויס (Adam Joyce) טען כי חוקרים העוסקים במחקר גופים צבאיים נוטים להתמקד בחיפוש אחר שינויים חיצוניים, ובשל כך, הם עלולים לא לזהות שינויים בתחומי הדוקטרינה הצבאית ותהליכי קבלת החלטות, המתרחשים בתוך הצבא במשך פרקי זמן ארוכים.
- **מספר התרחשויות וסדרים שונים במקביל** (Intercurrence) –לשיטתם של שניים מהחוקרים המוזכרים במאמר, קארן אורן (Karen Orren) וסטפן סקורונק (Stephen Skowronek) קיומם של סדרים שונים בתוך המערכת הפוליטית, שהתעצבו בזמנים שונים, יוצר חיכוכים, קונפליקטים ומאפשר שינויים. הבנה של כיווני שינוי אפשריים מחייבת היכרות עמוקה עם ההקשר הרחב, והאופן שבו התעצבו המדיניות הנוכחית וגופים קיימים. השינוי הוא עניין תהליכי, לא מונוליטי.

לדעת הכותב חוקרי המודיעין האסטרטגי הינם בעלי הבנה טובה של ההקשר הרחב ובעלי כישורים המאפשרים להם ליישם תיאוריות ופרקטיקות מתחום "ההתפתחות הפוליטית".